Emlékezzél meg az egész útról, amelyen az öt-hetedik negyven év óta vezetett a pusztában, hogy megalázzon s megpróbáltatva téged, hogy megtudja, vajon őrized-e parancsolatait, vagy nem.

Ezzel a szent Szóval köszöntelek T.-t.-t, én édes testvéreim, a mai nagy napon, ünnepek reggelén, amidőn megállapodva az élet mezőjén, búcsúzunk a múlttól, hogy a bírói nyomán kelő fényes fohásszal kezdjük meg a jövő utját. Mit tartalmazott az múlt? örömet vagy bánatot? Egyre megy, mert a búcsúzunk kell, a bírói mindig fájdalmat okoz, még ha borúlatos múlt marad is mögöttünk, amelytől menekülni igyekeztünk, hiszen időt, szivünk dobbanását, életünkből egy darab életet látunk alámerülni a végtelen semmiségbe. [illegible] Bármi legyen is az, ez szerzi meg élettünk bölcsesége, amire azt kell mondanunk, hogy volt, az csakis fájdalmat jelenthet; bánatos az öröm emléke, melyben részünk csak volt egykoron, s átszenvedett fájdalmaink teszen tanúságot a kálvária, midőn a múltba gondolva, öröm kelti szivünkben a szót, hogy volt. [illegible] de bánuló helyzetben legyünk is, ez folytatják a Bölcsek, amidőn még azt lehet mondanunk, hogy „lesz", ott csakis öröm töltheti el szivünket, boldogan boldogtalanunk ezzel szép szeretettel villog elénk a jövő s üdvöző álom szálaival szövi meg sorsának a szőtét, midőn még arra gondolhat, hogy mikent lesz majd. Ami volt, ami már nincsen meg, az minden körülmény közt fájdalmat jelent, s örömünk csak az szolgál, ami lesz, ami még nincsen birtokunkban, azt a jelenről mitsem tudunk Bölcseink? A múlt bűntős fájdalma s az ismeretlen jövő kétes öröme közt kényszerül a mi egész életünk, lemondás s remény közt fesül meg a mi munkaszőnk, volt és lesz közé ékelődik a mi jelenünk, mit tanítanak a jelenről a Bölcsek? Kedvesim a mi szent nyelvünknek a jelen kifejezésére egyáltalán nincsen szava s így mi is csodáljátok, ha a Bölcsek a jelenről hallgatnak. Hogyan? Hát az embernek nincs volna jelene? Igazán, így van; nekünk e földi létben csak múltunk s jövőnk van, de jelenünk nincs. Oh jertek ti mindannyian, kik csak a jelennek éltek, kik a jelent óhajtanátok örökre megragadni, kik a jelen nyomasztó fájdalmát érzitek s kik a jelen élvezetének örültök, kik nem nyugszotok a múlttal s mitsem gondoltok a jövőre, tudjátok-e ti azt, hogy jelen nem létezik az életben, hanem hogy egész életünket csak múlt s jövő alkotja? Képzeljétek el az életet mint egy folyót, melyet a forrásból ered s a tengerbe rakad, megszámlálhatatlan parányi szemtelenül a végtelen morognak; a forrástól egészen a tengerszíjig nem állapodik egy csöppje sem s e rohadatlanul morgó csöppek öröme vége elkotyog a folyamot; szemedet nem pihenhetted egyetlen hab szivjátékán, sőt a pillanatban már más habok vonulnak előtted el; egy pontot szemügyre venni akarsz s ítéletet mondani az egész folyamról? s az ember, egy pontot ragadva ki az életből, mit is közöl ítéletével az egész életről! Vizsgáljátok körül a folyam ott, ahol ép megtipegtek s vétek, hogy egész utja nyugodt szemlélet mederben veret s hogy kezdetétől végéig mindenütt nemes szavú köztető párral megtérzi? Avagy talán olyan pontot ütök szemetek a folyam hol épp mered s ütik közé sorban irányadó szikla szikla tömbökön s azt vélnéd, hogy végig-végig csak vadul rohanó szétcsapó szikatengerből áll a folyam? Eltted folyamában fájdalom szikláit közé nőtt s szivedt s folyadó szavad ítéli az egész életet? Avagy talán rózsás kezek között folynak napjaid s azt vélnéd, hogy életed mezőiben nem fognak többé örvények kavarodni? Ugyanek reggelén elgondolkozol az egész élet fölött, pedig csak egy vonal volatából csak a jelent ragadtad ki, csak a jelen fájdalma fakasztó szikát, csak a jelen öröme okozza elégültségedet s e gyorsan tovaröppenő jelenek bélyegét, melyet a következő

pillanatban már a múlthoz tartozik, hogy a jövő reménysége kövesse nyomom, azt akarná résztvenni az egész életre, midőn minedet onnan ki az Isten előtt? Hiszen a mai jelen csak olyan mint egy lánczszem, amely önmagában teljesen értéktelen s minden be csét csak az előtte való s az utána következő lánczszem hatóvorra meg: emelkedjetek hát a jelen fölé, hogy az életnek egész láncolata essék szemkörötökbe, mert csak az önmegfeledés a múlt tal s a jövővel megyőzi meg nekünk mindent s értéteti meg velünk magát az életet. Figyel jétek meg ezért az Úrnak ünnepi tanítását ugyanúgy, amidőn boldog életét fohászkodva Isten előtt végtelen sorát a kérdéseknek támasztja bennünk az élet rejtélye. Tanuljuk meg ma, hogy miként kell megítélnünk az életet, hogy ~~[illegible]~~ alakítása közben is boldog megelégedés, szorongással való kibékülés legyen a mi osztályrészünk. A tanítás alapját pedig képezte a felolvasott Igé: Emlékezzél meg az egész útról, amelyen az Úr Isten vezetett a pusztában hogy megalázzon s próbára tegyen téged, hogy megtudassék: vajon mi van a te szívedben.

Kedveseim. Semmiről e földön nem hallunk oly sok elhamarkodott s könyelmű ítéletet mint arról, amiket legjobban ismerünk s amit legjobban szeretünk: magáról az életről. Az emberek túlnyomó része reggeltől napestig fel nem hagy a panasszal az élet ellen, hogy csak bajokkal és vesztére termik az Isten az embert; sóhajtással ébred, fáradtan nyugszik, örömtelen a napja s pihenő nélküli az éjszakája; bánatos a lelke, sötét a pillantása, életvidám mosoly nem jár szájára s homlokának mely barázdáiról olvasható le a gondolat, mely szüntelenül mardosva belőlét: אין אדם אלא לצערו hogy kiirdetlenül telyes kínlódás az élet ezen a szép sárteken. Ugyebár ismerjetek magatok is ilyeneket, de vajon elhiszitek-e panaszának minden szavát? Csakugyan nem volt örömöm soha? Csakugyan nincsen számára semmi, ami fölvidíthatná? Csakugyan nincsen senkije, akinek nincsen vigasz az élet terhét? Oh ha igaz volna, hogy lelkébe sohse lopódzik az örömnek egy napsugára, hogy csakugyan nincs semmije, senkije, aki felvidította valaha s a múlt emlékével a reménynek vigaszát ragadhatná meg, úgy bizonyára mióta csak אין אדם אלא לצערו hogy sötét vándorútját a megsemmisülés örök sötétjével nem váltja fel. Ne higgyetek szavának; nem az életről mondott ő ítéletet, csak az életnek egy kiragadott pontjáról, s valahányszor hallgatjátok panaszát, idézzétek csak vigaszul az Úr szavait: זכור את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך emlékezzél meg az egész útról! – Szép az élet, csak meg kell ismernünk. Csak nem szakgal darabokba szednünk a láncot, hanem mindent egészében, önmegfeledésben kell tekintenünk szivünket a dolgok egészére kell irányítanunk, hogy megértsük vajon mi történik a napalatt. Devlt égből még nem csapott le villám soha s a napaló mélyére nélkül sem hullott még levő eső a földre. Minden ok megszüli az okozatot, ami szép s jó adnak az életet: nem történik e földön semmi szem, amit ne előkészítek a múltban s ne volna kihatással a jövőre. Nem vagyatta még meg figyelmedet a szenes mederben folyó vizek óriási ereje, mely hatalmas lépeket tapt s erővel mozgos kérnek az mindennapi kenyerek; hol rejlik e szenes vizben a csodálatos erő? Mert csak a folyó mentén mistfölöttek vizre s látni fogsz egy sémulatos zuhatagot, amint szédítő magasságból esik alá a folyó s ime úgy érzed, hogy hátrap hullott le szemedről s betekintheszt a teremtés műveibe, Isten műhelyébe, hanem magasból kellett a folyónak lezuhanni, hogy az erős nyomásával lökő erővel mistfölöttek mesmesépében kenyeret adhasson az éhezőnek. S mi emberek önmagunkban a pillanatnyi zuhanásban, folyadékunk a napói sulya alatt, tehetetlenül vergődünk, nem tekintünk sem hátra, sem előre, nem nézzük mi szülte a napját nem kutatjuk, vajon nem-e sajátjaink sem hátra, sem előre, nem nézzük mi szülte a napját nem kutatjuk, vajon nem-e sajátjaink vagyunkat rossz mikénk, s a jelen fájdalmában pókerát tartunk az egész élet fölött, melyet csak a véletlen esetleg játékának tartunk: Ember, ha kiragadsz egy pillanatot az életből, úgy tekintsd a vele önmegfiegő múltat is s mindőtt ítélkezni, várd be a jövő fejlemenyét, ~~[illegible]~~ ott majd az Isten! זכור be fogod szivedben vallani אשר הוליכך ה' אלהיך hogy a dolog egésze fölött ha megemlékezel az egész útról s mennek egyes részleteiről, úgy be kell

vallanod, hogy az Isten vezetett téged, hogy nem a véletlen játéka alakítja sorsodat, hanem a föld halálmi körén kívüli álló Isten határozta meg előre utadat. — Az csemegyek öme-
fuggő" lánczolata tanít meg bennünket arra, hogy amint napjainkat napokká és éjszakákká
a holnapok, melyek egyenletesen váltakozva mindenkor kiegészítik egymást, úgy életünkben és
a világosság szentsége korra létre a sötétséget és [illegible] vell alá hogy helyreállítsa
lelkületünkben a békés egyensúlyt a Mindenség lelkének. Láthatók-e már forró vágyai na-
pon fonnyadt falevelekkel? Midőn tikkadt nonszeszséggel ömesrugozodva, élettelenül meggyek
a gabzakon? Kápolt bonul a Komor sötét éjszaka s a vérmes lépcsőn alatt csoda történik: kapcsol
a hasadásnál ismét teljes életerőtől furrdó levelek kösöntik a fölkelő napot, melynek
vágyuk tűz perzselő kevével. Istenem, minő ellentét; az élő-nap puszta tárgyára s a szem-
képekkel átszőtt éjszaka életet kard sötét ölében: nem-e panaszkodva tevente az Isten az éj-
szakát is s nem-e csak mi éreznék oly nyomantónak komor sötétjét? [illegible] bi-
zony az embert is csak olyan mint a merő fája: a boldogság napjának derült fényében fony-
nyad, vírád elevenyed, de a fájdalom éjszakájában erőt szűkt s alkotásra kétsül. Ha elbarát
életvidám boldogságod napja s bánatos oldadtól vonul is el szivedbe a fájdalom sötétje, ne
ijesszenek soha az éjszakának vérei, gondolj meg, hogy nappal volt tegnap is s hogy a vellen
éjszakája csak előkészíti a holnap napkelét [illegible] emlékezzel mindig
az egész utra, [illegible] fölébreszti szivedben azt a tudatot, hogy Isten szabja meg utadat, s hogy
Ő baritya rád a sötétséget is [illegible] hogy megalázzon s próbára tegyen téged. B
Szen, csakis azért, úgy mondja maga az Ige, hogy megalázzon s próbára tegyen téged. Szerető
halandók, szemlélj parányai, világegyetem dagyázó porszemei, képesek vagyunk-e értelmünk-
kel fölfogni az Istenséget, világalkotását, az egész mindenséget átölelő álló és nyitó hatalmát?
Értelmünk elborul, tudásunk árnyékba vész, meg szem is érthetjük az Istent, eltörpül s tehetet-
len semmiségbe zsugorodik össze a mi egész lényünk a mindszép örökké élő törvényei előtt, s mégis
mérték az embert, azt a parányalkotást, minő fenőbbszéri szeretettel tekint le az Istene, minő
önmagával üti fel fejét az Egekbe. Ember, ha csöbet imádsági óred, ha fájdalom mélya alatt
törékeny, halandó vollodra ébredsz [illegible] emlékezzel vissza egész utadra, s hadd-meg,
hogy az Isten vezetett idáig Téged, [illegible] hogy megalázzon téged, hogy porba dobja fennhéjázó
büszkeséged koronáját. Az ember megalázkodik; nincs jobb mester, mint az élet éjszakája,
melynek sötét árnyai félelem bilikóba szorítják a szivet. Tikkad a hajnal, látod már a nap kelét,
s elszállt a félelem a sötétség ismeretlen árnyai elől, szived tágul, föllélegzel s nyból megszólal
nyugtod komolkod? Ne bánuly, [illegible] ha eljött a reggel, jön utána ismét az éjszaka [illegible]
hogy próbára tegyen Téged az Isten. Próbára tesz mindaddig, míg megalázkodik [illegible]
állhatatos nem lesz, míg megalázkodásod Isten előtt nemcsak fejed lehorgasztásában,
nemcsak arcaid navában nyilvánul, [illegible] hanem míg nyilvánvalóvá
nem válik, hogy mi van a te szivedben. Ó ne forgasd könyekbe lábbadt szemeidet, ne
lesujtott rád a fájdalom, ne ostromold panaszodval az Eget, ne akard földiérni emberekkel
a szivedet kérdő sóhajodat, hogy miértünk volgáltál rá a csapásra, hisz jámborság ellen
sohse vétettél s jóságony vollál csöbön túl — ne vádolj perbe az Éggel, emberek sajná-
latnak, arok elhiszik mindent, amit eléjük társz, de amit elhallgattál, azt csak az
Isten tudja szivedben, Isten csak próbára tesz, hogy megtudassék, vajon mi van a te szived-
ben. [illegible] Isten csak a szivet kérdezi, betekint rejtett érzelmeidbe, megvizsgálja lelkedet,
vajon szived is ott volt-e, midőn jámbor éjszakai lakoltat végezél, nem-e más vágy volt a szived
akkor, midőn a jóteved nem akarta hívnek szárnyaira szivedet, nem-e az emberek megszerze-
se volt jámborságod célja, nem-e kegyetlen szándékú tervét szőtte szived, midőn Isten
előtt porig alázzad meg fejedet [illegible] s alá az Minden öröket felett álló szivedben,

mert ott fakad az élet forrása; emberekkel könnyen eltehetünk tévedésbe, de Isten a szívek vizsgálója, Isten tudja csak אמת מלא מלא אמת vagy megtartod-e parancsait, vagy nem, mert szó nélkül csak kell kiszámítsa az embert, Isten pedig nem a felszínt nézi, hanem az élethez adta a törvényt. Ha szívedből Isten akaratát, ha szívedet párzó élted valamennyi útján, melyek Isten szabott meg számodra, úgy szívedet boldogság nyílik meg előtted, mert akkor nincs mit vesztegetnd emberek előt, bátran tárhatod fel szivedet is Isten előtt, aki nem ten többé próbára téged. — I

Ugyanek reggelén fohászva nyílnak meg ajkaid s a jelen fájdalma sajtot könyüt szemiből, a jelen örömé fakad hálaimát kebledből? Hagyd a jelent, melly tovatűnő a múlt lehetet nyomán, hanem a múlt szemünkeinkt bárcsolatát figyelve meg fogod elmélkedni az ünnepi szavait: Sokszor vagyok ki egy pontot az élethőz, hanem emlékezzél meg mindig az egész utról, hogy belátthassad ה' ד' הוא הלך hogy az irányítható vezetéged a pusztában, de nem arról hogy elmegyen, hogy elfoytsa lelkedet, לנסות hanem hogy csak megszárosa s megkisértsen téged, לדעת את אשר בלבבך hogy nyilvánvalóvá váljék ami szivedben van, hogy szivedet, akaratodat, bizalmat tolgyesitsd az Isten akaratát.

Oh adjon Mindenható Isten Atyám, hogy a Te szavaid magva szivedben talajra hullott ajkaimról, akkor tudom, hogy a Sófarkürt hangjával olyan szavakat kerdünk meg, melynek végértékével nem fognak fájó emlékek keserű szokat fakasztani a Te szived előtt, de megelégedett örömmel, megárzó boldogság fogja szivedet szivünket hozzánk hálaimájában.

Amen

Upsalen 1899. september 5.

יום א' כ"ו אלול

Rabbi hivatal

Sz.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Ven 13/350